

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора,
Караман Олени Леонідівни, директора навчально-наукового інституту педагогіки і психології Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ)
про дисертаційну роботу **Грибюєдової Тетяни Олександрівни**
„Соціальна адаптація молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя”,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

У сучасних умовах швидкоплинності й нестабільності суспільного розвитку соціально-педагогічній науці і практиці належить пріоритетне місце у вихованні молодого покоління, його адаптації до повноцінного життя в суспільстві. Особливе місце серед категорій населення, яким необхідна державна, громадська та соціально-педагогічна підтримка, посідають діти-вихованці інтернатних закладів. Сучасний виховний процес цієї категорії дітей вимагає активного усвідомлення ролі та значущості їх соціальної адаптації до самостійного життя в суспільстві.

Суспільство потребує нової людини – соціально активної, здатної творчо мислити, творити, перетворювати не тільки себе, але й оточення, співпрацювати, самостійно приймати рішення в ситуації вибору.

Особливо актуальною сьогодні постає проблема соціальної адаптації до самостійного життя учнів молодших класів-вихованців загальноосвітніх інтернатних закладів, оскільки учні молодшого шкільного віку повинні змалечку готуватися до самостійного життя, бо фактично їм, передусім, бракує базових побутових, економічних, правових, соціокультурних знань та вмінь.

Саме це дозволяє нам вважати дисертаційне дослідження Грибюєдової Тетяни Олександрівни „Соціальна адаптація молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя” актуальним і своєчасним.

Відповідно до теми дисертації доцільним є сформульований науковий апарат дослідження, зокрема **об’єкт** – процес соціальної адаптації до самостійного життя молодших школярів в умовах загальноосвітніх шкіл-

інтернатів та **предмет** – соціально-педагогічні умови соціальної адаптації до самостійного життя учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Не викликають заперечень визначені **мета** та **завдання** дослідження.

Наукова новизна відбиває основні здобутки авторки та її внесок у вітчизняну соціально-педагогічну теорію і практику та полягають у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці комплексу соціально-педагогічних умов соціальної адаптації до самостійного життя учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Крім того, Т. Грибодовою в ході дослідження було вдосконалено форми, методи та засоби соціальної адаптації учнів молодших класів загальноосвітньої школи-інтернату; розвинуто наукові уявлення про загальну сутність поняття „соціальна адаптація молодших школярів до самостійного життя” та організаційні форми соціально-педагогічної роботи з учнями молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

У дисертації використано різноманітний і досить виважений комплекс **методів дослідження**, зокрема: аналіз і синтез, обґрунтування, систематизація, узагальнення, спостереження, бесіди, анкетування, оцінка (експертна оцінка і самооцінка), експеримент, методи математичної статистики тощо.

Основними теоретичними здобутками Т. Грибодової стало визначення, крім педагогічних умов, сутності і структури соціальної адаптації учнів у соціально-освітньому середовищі загальноосвітньої школи-інтернату; розкриття особливостей соціальної адаптації до самостійного життя молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів; наведення результатів діагностики сучасного стану організації соціальної адаптації молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя, що дозволило виокремити чинники, які утруднюють соціальну адаптацію вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя.

Обґрунтованою є категоріальна база дослідження: критерії (когнітивний, характерологічний, поведінковий), показники та рівні (високий рівень, середній, низький).

Дисертація Н. Грибосєдової приваблює багатовекторнією аналітики при розкритті методологічних підходів до дослідження проблеми (аксіологічний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, компетентнісний, середовищний) та базових понять дослідження – „самостійність”, „соціальна адаптація”, „соціальна адаптація до самостійного життя”, „адаптація молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів”, тощо.

Одним з найбільш вдалих надбань дисертантки слід вважати ретельний аналіз планів соціально-виховної роботи загальноосвітніх шкіл-інтернатів, планів роботи класних керівників й особливо – аналіз програм навчальних предметів для учнів молодших класів загальноосвітніх навчальних закладів. Результати такого аналізу дозволили Грибосєдовій Т.О. виявити, що умови життя дітей загальноосвітніх шкіл-інтернатів недостатньо спрямовані на ефективну соціальну адаптацію вихованців, становлення їхньої особистості, адаптацію до норм та очікувань суспільства.

Аналіз теоретичних засад дослідження, сутнісних характеристик основних дефініцій та результати констатувального етапу експерименту дозволили визначити відповідні соціально-педагогічні умови соціальної адаптації до самостійного життя учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів: 1) модернізація змісту соціально-виховної роботи з соціальної адаптації до самостійного життя молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів; 2) використання інтерактивних технологій у соціально-педагогічній роботі з соціальної адаптації молодших школярів до самостійного життя загальноосвітніх шкіл-інтернатів; 3) застосування казки як провідного методу соціально-педагогічної роботи з соціальної адаптації до самостійного життя молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

У роботі виокремлено основні напрями розвитку соціальної адаптації до самостійного життя учня молодших класів загальноосвітньої школи-інтернату: соціально-побутовий, соціально-трудоий, соціально-культурний, соціально-економічний, соціально-правовий, відповідно до яких і здійснювався експеримент щодо соціальної адаптації до самостійного життя учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів.

Особливе значення для реалізації педагогічних умов набула авторська експериментальна програма соціальної адаптації молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя. Цінність цієї програми полягає в тому, що вона: орієнтована на учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів; передбачає використання різних форм проведення занять (навчальних та позанавчальних), що побудовані на засадах компетентнісного підходу; спрямована на задоволення не лише нагальних потреб учнів молодших класів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, а передусім – на формування можливостей для реалізації їхніх життєвих планів та перспектив. Безпосередньо експериментальне дослідження побудовано на використанні комплексу форм соціально-педагогічної роботи, які представлені сукупністю кількох організаційних форм, що об'єднані спільною виховною метою.

Змістовим стрижнем експериментальної програми стали дві основні комплексні організаційні форми роботи: „Школа самостійного життя”, гурток „Світ казки”. Такий підхід є доволі оригінальним, оскільки дозволяє зробити форми роботи лонгітюдними, сюжетно пов'язаними, інтегративними, інтерактивними.

Практичне значення роботи також полягає в розробці рекомендацій щодо організації та проведення соціально-виховної роботи з соціальної адаптації до самостійного життя учнів молодших класів загальноосвітньої школи-інтернату.

Дисертаційна робота Грибодової Т. О. відзначається доцільною структурованістю, збалансованістю теоретичного й емпіричного матеріалу, достатнім ступенем обґрунтованості наукових положень. Зміст роботи суттєво доповнюють табличні дані та додатки, наукові праці автора. Варто відзначити деталізований аналіз результатів експерименту та оцінку достовірності змін у рівнях сформованості показників соціальної адаптації, що відбулися в контрольній та експериментальній групах. Для визначення достовірності відмінностей результатів експерименту щодо визначення ефективності педагогічних умов проведено кількісний аналіз одержаних даних із використанням критерію Пірсона (χ^2).

Аналізуючи дисертацію як синтезований результат теоретико-емпіричного дослідження, маємо звернути увагу на окремі дискусійні моменти та висловити авторці певні побажання.

1. У підрозділі 1.2. дисертації „Особливості соціальної адаптації до самостійного життя молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів” дуже ретельно й детально проаналізовано ці особливості, проте робота тільки виграла б, якщо ці особливості було систематизовано та подано в таблиці.

2. У дисертації наголошується на процесі поступового реформування державної системи опіки та визнання пріоритетності сімейних форм виховання дітей-сиріт в Україні, проте недостатньо уваги приділено документам, що лежать в основі таких стверджень.

3. На наш погляд, цікавим було б представлення в теоретичній частині дослідження порівняльного аналізу досвіду із зазначеної наукової проблеми в Україні та інших країнах Європи та світу.

4. При обґрунтуванні другої педагогічної умови — використання інтерактивних технологій у соціально-педагогічній роботі з соціальної адаптації молодших школярів до самостійного життя загальноосвітніх шкіл-інтернатів — доцільно було б розвести поняття „інтерактивні технології” та „інтерактивні форми роботи”.

5. У змісті авторської експериментальної програми варто було б виокремити напрям підготовки педагогічних працівників та інших суб'єктів до проведення занять, тренінгів у межах соціально-педагогічної роботи з соціальної адаптації молодших школярів до самостійного життя загальноосвітніх шкіл-інтернатів, які представлені в програмі та реалізовані на формульовальному етапі експерименту.

6. При описанні експериментальної програми з упровадження соціально-педагогічних умов соціальної адаптації учнів (Розділ 2), автор характеризує оновлений нею зміст соціально-виховної роботи, використовуючи термін „модернізація”. На наш погляд, використання цього терміну є занадто сміливим кроком, оскільки модернізація передбачає істотні якісні зміни чого-небудь. Більш коректним, на наш погляд, було б вести мову про вдосконалення, оптимізацію тощо змісту соціально-виховної роботи.

Проте, висловлені нами зауваження і побажання суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи і мають рекомендаційний характер. Реалізація основних положень дослідження спрямовується на якісне доповнення існуючої соціально-педагогічної теорії і практики щодо соціальної адаптації молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя, а також на подальше вдосконалення цього процесу.

Отже, дисертаційна робота „Соціальна адаптація молодших школярів загальноосвітніх шкіл-інтернатів до самостійного життя” є самостійною, завершеною науковою працею, відповідає пп. 9, 11, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р., № 943 від 20.11.2019 р., № 607 від 15.07.2020 р.), а її авторка – Грибоедова Тетяна Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
директор навчально-наукового
інституту педагогіки і психології
Державного закладу „Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка” (м. Старобільськ)

 О. Л. Караман

